

UDC (УДК) 378.14 : 338.2  
JEL Classification: I21, I23, I25  
DOI 10.32518/2617-4162-2018-1-88-96

**Козаченко Ганна Володимирівна,**

доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри фінансів і банківської справи  
Полтавського національного технічного університету  
імені Юрія Кондратюка  
e-mail: AVKozachenko2016@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-8153-771X

**Погорелов Юрій Сергійович,**

доктор економічних наук, доцент,  
завідувач кафедри обліку і аудиту  
Полтавського національного технічного університету  
імені Юрія Кондратюка  
e-mail: yspogorelov@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-1192-874X

## **БЕЗПЕКА СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД З РІЗНИХ ПОЗИЦІЙ**

**Анотація.** Система вищої освіти в Україні здатна результативно функціонувати і виконувати своє призначення за наявності низки умов, однією з яких є перебування цієї системи у безпеці. Безпеку системи вищої освіти в Україні проаналізовано з двох позицій її сприйняття – суспільної та економічної. Розглянуто типові загрози закладам вищої освіти як основному елементу системи вищої освіти в Україні та системі загалом. Розкрито зміст поняття «безпека системи вищої освіти» з позицій захисного підходу та визнання безпеки умовою результативного функціонування системи вищої освіти. Викладено висновки щодо безпеки системи вищої освіти в Україні.

**Ключові слова:** вища освіта, система, суспільний підхід, економічний підхід, безпека, захисний підхід, загроза, небезпека.

**Kozachenko Anna,**

Doctor of economics, Professor,  
Professor of the Department of Finance and Banking  
Poltava National Technical University  
named after Yuri Kondratyuk  
e-mail: AVKozachenko2016@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-8153-771X

**Pogorelov Yuriy,**

Doctor of Economics, Associate professor,  
Head of the Department of Accounting and Audit  
Poltava National Technical University  
named after Yuri Kondratyuk.  
e-mail: yspogorelov@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-1192-874X

## **SECURITY OF HIGHER EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE: VIEW FROM DIFFERENT PERSPECTIVES**

**Abstract.** There is a new aspect of research of higher education system in Ukraine. It is security of such system. Higher education system in Ukraine (as every social-economical system) can function effectively and

fulfill its mission only in the fulfillment of some conditions. One of such conditions is staying in security. From positions of protective approach and consideration of security as condition of effective functioning of higher education system security of higher education system is an aggregate of organizational relations of elements of such system that reflects logic of their behavior while making interrelated target actions of organizational-legal and economical character for protection of elements of system according to considered concept of its development and policy that implements such concepts.

There are two positions about higher education system in Ukraine: traditional perception of such system or perception in borders of public approach (state-hold tradition) and perception of higher education system from economical positions (private-hold tradition). Purpose of higher education system in public approach is training well-qualified specialists with not only some volume of base knowledge and skills, but also with active social position. State is the subject of providing economical security of institution in higher education system according to state-hold tradition. Purpose of higher education system in economical approach is obtaining financial result of intellectual product. And educational services are considered as kind of such intellectual product for future financial result. Participation of state concerning providing economical security for higher education system in economical approach is in making rules for institutions of higher education system while they are making and commercialize new knowledge. There are typical threats for higher education institutions as the main element of higher education system in Ukraine and for the whole system considered in the article.

Presented ideas and concepts in the article are the basis for conclusion that higher education system in Ukraine is in insecure state because of ambiguity of status of institutions of higher education system (social-oriented institutions or economical entities), absence of legitimized by state reference points and vectors of development for higher education system, some suspension of state of threats for higher education system, wait-and-see position of state concerning higher education system. Ukrainian institutions of higher education system are forced to admit threats because of reactive policy in security-providing activity. There are no irreparable consequences for such system now, but one can consider serious losses in higher education system in Ukraine.

**Keywords:** higher education, system, public approach, economical approach, security, protective approach, threat, insecurity.

## Вступ

Традиційно в нашому суспільстві система вищої освіти виконує особливу роль – збереження і відтворення гуманістичних традицій вітчизняної та світової культури, суттєво впливає на парадигмальні та інституційні трансформації в економіці та суспільстві. Саме результативність функціонування системи вищої освіти значною мірою забезпечує розвиток економіки країни, формування громадянського суспільства, соціальної відповідальності кожного громадянина.

Роль і призначення системи вищої освіти у країні, погляди на її головні характеристики, підходи до дослідження та його аспекти не залишаються незмінними, вони трансформуються разом зі змінами, що відбуваються у різноманітних сферах суспільного та економічного життя в Україні під впливом глобалізаційних процесів та інтернаціоналізації суспільного життя. Завдяки цим трансформаціям актуалізуються нові аспекти дослідження системи вищої освіти у країні, тоді як до інших аспектів інтерес і дослідників, і практиків втрачається.

Новим аспектом дослідження системи вищої освіти в Україні слід визнати її безпеку. Адже тенденції та явища негативного характеру, що не просто спостерігаються останніми

роками у цій системі, а вже набули стійкого характеру, є підстави розглядати як суттєві загрози та небезпеки для системи. Але ж виконувати своє призначення повною мірою система вищої освіти в Україні здатна лише тоді, коли умови її функціонування є відносно безпечними.

Проблематика безпеки системи вищої освіти в Україні почала досліджуватися не так давно. Причому переважну увагу в контексті безпеки системи вищої освіти в Україні зосереджено на економічній безпеці ЗВО (наукові праці Т. М. Боголиб [1], В. В. Коврегін [2], С. В. Бреус [3], Г. Д. Тюленева [4,5], Л. П. Снігир [6] та ін.). У цих наукових працях розглянуто, безумовно, дуже важливі питання, якими є забезпечення економічної безпеки ЗВО. Але при всій важливості питань не можна не помітити, що вони представляють лише один із аспектів дослідження безпеки системи вищої освіти. Адже насправді проблема набагато серйозніша, йдеться саме про безпеку всієї системи вищої освіти України. Оскільки ця проблема набула актуальності (а по суті, стала явною) порівняно недавно, то і системні дослідження в цій галузі лише починаються [див.: 7, 8]. Як зауважив О. В. Соснін, практика організа-

ції вищої освіти в Україні в процесі набуття незалежності та інформатизації суспільства була хибною, і сьогодні, безумовно, потребує не просто нового філософського осмислення, а революційного оновлення (із відповідним кадровим наповненням) за всіма напрямками реформування [7].

Метою статті є аналіз безпеки системи вищої освіти у контексті різних поглядів на призначення системи.

### **1. Сприйняття системи вищої освіти зі суспільної та економічної позиції**

Систему вищої освіти в Україні становлять заклади вищої освіти всіх форм власності, рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти, галузі знань і спеціальності, освітні та наукові програми, стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти, органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, учасники освітнього процесу (ст. 11 Закону України «Про вищу освіту» [9]).

Система вищої освіти в Україні (як, власне, і будь-яка інша соціально-економічна система) здатна результативно функціонувати і, відповідно, виконувати своє призначення за наявності низки умов, однією з яких є перебування системи у безпеці.

З позицій захисного підходу та визнання безпеки умовою результативного функціонування системи вищої освіти безпеку цієї системи слід розглядати як сукупність організаційних відносин елементів системи, які відображають логіку їхньої поведінки у здійсненні взаємопов'язаних цільових дій організаційно-правового та економічного характеру для захисту елементів системи відповідно до прийнятої концепції її розвитку та політики, що реалізує її концепти.

Вивчення безпеки системи вищої освіти в Україні має виходити з опису об'єкта безпеки – цієї системи, який має уточнити позиції дослідження. Сьогодні стосовно системи вищої освіти в Україні виразно виділяються дві позиції: традиційне сприйняття системи, тобто сприйняття зі суто суспільної позиції та з економічних позицій.

З позиції епістемологічного контекстуалізму наявність декількох поглядів на вищу освіту в Україні є нормальним, адже епістемологічний контекстуалізм передбачає, що наявність якоїсь однієї позиції, одного напрямку, однієї відповіді на традиційні або нові запитання тощо відображає лише один, деякий специфічний контекст дослідження [10]. Але ж, за П. Унгером (P. Unger, 1984), відповідь на деяке поставлене питання у науці має надава-

тися не взагалі, а стосовно певних передумов, сукупність яких, власне, і створює певний контекст дослідження [11].

За традиційним сприйняттям, у системі вищої освіти відбувається формування людини не лише економічної, а й соціальної за допомогою освітніх і дослідно-тренувальних систем розвитку знань, умінь і навиків членів суспільства, під час формування яких реалізуються не лише освітні, а й світоглядні цілі [12]. При розгляді системи вищої освіти зі суспільної позиції призначенням системи є підготовка фахівців з активною громадською позицією, які не лише мають заданий обсяг базових знань та навиків, а й здатні постійно поповнювати та оновлювати їх протягом усього професійного життя, постійно навчатися та вміти застосовувати не лише базові, а й нові знання.

Зі суспільної позиції проблематика безпеки системи вищої освіти має вивчатися з урахуванням визнання патронату держави над діяльністю закладів вищої освіти (ЗВО) або у межах державо-утримувальної традиції (термін уведено Г. Д. Тюленевим [5, с. 61]). Державо-утримувальна традиція ЗВО характеризується переважно державним фінансуванням ВНЗ, безплатною для студентів освітою (вартість навчання сплачує держава), практично повною залежністю ЗВО від держави (фінансовою і адміністративною), наявністю центрального органу, який регулює питання освіти та орієнтацією діяльності ЗВО на нормативні вимоги такого органу, високою соціальною відповідальністю ЗВО та загальноосвітньою орієнтацією вищої освіти, що виражається у значному обсягу гуманітарних дисциплін при підготовці фахівців за будь-якою спеціальністю [5, с. 61].

За державо-утримувальною традицією безпеку ЗВО забезпечує держава, проте потрібний моніторинг загроз, які можуть нашкодити не лише національній системі вищої освіти, не лише окремим її елементам (ЗВО), а й національній безпеці, визначення індикаторів безпеки національної системи освіти та створення суспільних інститутів їх дотримання.

Сприйняття системи вищої освіти в Україні з економічних позицій сформувалося здебільшого у контексті неминучої модернізації системи вищої освіти у світлі тенденцій глобалізації, інформатизації та інновацій різноманітного характеру, активного використання зарубіжного досвіду, імплементації культурних та організаційних основ ринку як форми соціальних відносин. Такі обставини зумовили зміну ролі ЗВО в сучасному суспільстві та економіці України, вимог до їх діяльності та

оцінних характеристик, спроби розповсюдити принципи ринкової економіки на діяльність закладів вищої освіти, тобто примусили вітчизняні ЗВО здійснювати свою діяльність межах приватно-утримувальної традиції, яка, будучи історично притаманною для англосаксонських країн, характеризується самостійним зароблянням ЗВО коштів та порівняно незначною роллю держави в регулюванні їхньої діяльності. Тому, за Г. Д. Тюленевим [5, с. 61], ЗВО у приватно-утримувальній традиції орієнтовані винятково на професійне навчання та наукову діяльність, тобто на діяльність за моделлю економічної корпорації (докладно описано, наприклад, у [1]).

Сьогодні активно поширюється думка, що у сучасній системі вищої освіти мають здійснюватися не лише підготовка майбутніх фахівців з певними компетенціями, а й створення та комерціалізація інновацій, інтелектуального продукту (в тому числі і для освітнього процесу), трансфер технологій та інше. За цією думкою, вітчизняні ЗВО розглядаються як економічні корпорації, діяльність яких становить виробництво та комерціалізація знань у таких формах як надання освітніх послуг відповідно до запитів споживачів (але за вимогами, що встановлені державою у стандартах освітньої діяльності та стандартах вищої освіти), продаж патентів, ліцензій, виконання робіт на замовлення тощо. ЗВО як економічна корпорація буде успішною, якщо зможе не лише «виробити» нові знання, а й вигідно їх продати.

З економічної позиції проблематика безпеки системи вищої освіти має вивчатися з позиції визнання держави інституцією, яка встановлює «правила гри» для ЗВО при виробленні ними нового знання та його комерціалізації. За умов дотримання таких правил інтелектуальний, інноваційний та інші види продуктів, що виробляє ЗВО, допускаються на відповідні ринки (освітніх послуг, інноваційних продуктів тощо). У такому випадку моніторинг загроз має здійснюватися стосовно кожного ЗВО, а кожне ЗВО в межах наданих йому державою компетенцій, наявних ресурсів і можливостей самостійно намагається забезпечити свою діяльність. Держава втручається у боротьбу із загрозами лише тоді, коли вони набувають системного характеру (тобто стосуються переважної кількості ЗВО) і таким чином загрожують національній системі вищої освіти загалом або навіть національній безпеці країни.

Проблематика безпеки системи вищої освіти актуалізувалася також і через дуальне

сприйняття основного елемента ЗВО: за формою – у межах державо-утримувальної традиції, а по суті – за приватно-утримувальною. Тому актуальним і є розгляд безпеки системи вищої освіти – як для самої системи, так і для національної безпеки.

## **2. Загрози діяльності вітчизняних закладів вищої освіти**

У межах захисного підходу, з позицій якого розглядається безпека системи вищої освіти України, одним з імперативних є поняття «загроза». Загрозу системі вищої освіти слід розглядати як різноманітні процеси, певні явища у суспільстві та економіці держави, які спричиняють негативні вимушені зміни у системі, що зменшують її відповідність вимогам, викликам і реаліям часу та державного будівництва, стійкість системи, можливість виконувати її призначення і зрештою результативність функціонування.

Одним зі способів розгляду загроз системі вищої освіти України є індуктивна логіка, за якою спочатку розглядаються загрози, з якими стикаються вітчизняні ЗВО, а потім за результатами аналізу, узагальнення, виявлення закономірностей та зв'язку каузального типу виявляються загрози системі вищої освіти загалом.

Типові загрози, з якими стикаються сьогодні вітчизняні ЗВО, надано на рис. 1.

Найсуттєвішою загрозою діяльності вітчизняних ЗВО, яка вже практично перетворилася на небезпеку (загроза при її реалізації викликає негативні зміни в системі, але завдяки корегуванню елементів систему ще можна повернути до вихідного стану, тоді як небезпека при її реалізації викликає негативні зміни руйнівного характеру, після настання яких навіть корегування елементів системи не дозволяє повернути її до вихідного стану), сьогодні слід визнати конкуренцію на ринку освітніх послуг, яка у наявному вигляді:

– несе дуже мало творчого, позитивного та конструктивного (описано у [4]);

– не створює ефективного суперництва, тому що ведеться на асиметричному ринку освітніх послуг, часто неприйнятними для системи вищої освіти способами та прийомами (все ж таки освітня послуга є особливим продуктом);

– примушує ЗВО у конкурентній боротьбі керуватися запитом та уподобаннями основних споживачів наукового продукту – студентів, що призводить до зниження якості навчання (причини описано у [1]).

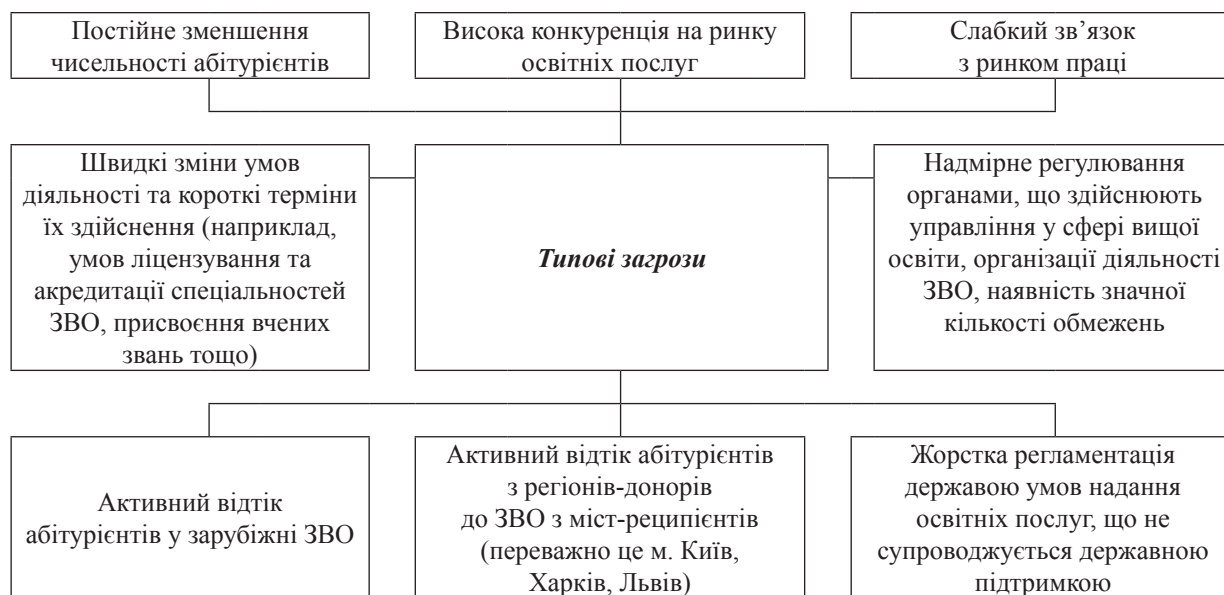


Рис. 1. Типові загрози діяльності вітчизняних ЗВО

За умов тієї конкурентної боротьби, що зараз спостерігається у вищій освіті країни, ЗВО намагаються будь-якою ціною, будь-якими способами, але, звісно, у межах регламентованих державою дій залучити якомога більше абітурієнтів або втримати студентів, особливо тих, що навчаються за контрактом, щоб не допустити зменшення фінансових надходжень і навчального навантаження.

До того ж виборювати якісні та сучасні знання сьогодні студентам заважає відсутність взаємодії ринку освітніх послуг з ринком праці, учасники якого не тільки не беруть участь у підготовці майбутніх фахівців, а й ніяким чином не сприяють їй.

Особливо страждатиме (і вже страждає) від конкуренції між вітчизняними ЗВО у наявному вигляді фундаментальна наука, її гуманітарні напрями, знання якої не мають безпосередньої ринкової обіговості і майже не піддаються комерціалізації. Розвиток фундаментальної науки, викладання її положень, підготовка фахівців для неї, надання переваг винятково прикладній науці в умовах комерціалізації діяльності вітчизняних ЗВО можуть зазнати значних втрат.

В оцінюванні безпеки ЗВО (і зі суспільних, і з економічних позицій) необхідно враховувати, що споживча цінність основного продукту ЗВО – знання – багато у чому формується під впливом суб'єктивних уподобань споживачів, а тому не піддається чіткій формалізації. До таких уподобань здебільшого належить місцезрештування ЗВО. Зрештою абітурієнти, що віддають перевагу ЗВО, які розташовані у великих містах, іноді критично

рію знань, що надає ЗВО, відводять далеко не перше місце: головне, що ЗВО розташований у великому місті, де значно більше можливостей щодо працевлаштування, активного життя та ін. (докладний аналіз причин руху студентів між областями надано в [13]). Відомо, що в Україні давно сформувалися регіони-донори (Київ, Харків, Львів, Одеса) та міста-реципієнти абітурієнтів, що із самого початку надає ЗВО міст-реципієнтів конкурентних переваг, до створення яких вони не докладали зусиль. За результатами дослідження І. Самохіна та Н. Онищенко, лише 5 областей України можуть похвалитися позитивним «сальдо» міжрегіональної міграції (Київ, Харків, Львів, Одеса, Чернівець). В деяких регіонах кількість тих, хто виїхав з області, у 20–30 разів переважає тих, хто приїхав навчатись сюди [13].

Якщо і надалі конкуренція між вітчизняними ЗВО відбуватиметься так, як сьогодні (правильніше, мабуть, говорити про квізіконкуруєнцію), то навряд чи можна говорити про безпеку системи вищої освіти в країні, адже основний елемент системи – заклади вищої освіти – вже опинилися у свідомо нерівних умовах, вирівняти які (якщо це необхідно) можна лише за участю держави.

Отже, якщо діяльність ЗВО розглядати винятково у контексті ринкових відносин, то вкрай потрібно з'ясувати та передбачити, якими будуть наслідки сприйняття ЗВО як економічної корпорації – лише позитивними чи виникнуть певні втрати та негаразди, переважна більшість яких спроможна перетворитися на загрози і навіть небезпеки для

діяльності ЗВО. У цьому контексті важливо з'ясувати, яким чином діяльність вітчизняних ЗВО за моделлю економічної корпорації позначиться на безпеці системи вищої освіти України: ЗВО перебуватимуть у стані постійної боротьби, причому переважно за виживання, чи виконуватимуть свою роль у суспільстві у придатних умовах?

### 3. Загрози системі вищої освіти України

Багато у чому надані на рис. 1 типові загрози діяльності вітчизняних ЗВО є проєкцією загроз системі вищої освіти загалом на конкретний ЗВО. Загрози системі вищої освіти в Україні мають різні джерела, до того ж вони посилюються наявним сьогодні (хоча і не декларованим) сприйняттям системи вищої освіти країни із суспільних позицій, а кожного окремого ЗВО – з позиції визнання його економічною корпорацією. Головні загрози, з якими вже сьогодні впритул зіткнулася система вищої освіти в Україні, показано на рис. 2.

Відсутність концепції і стратегії розвитку системи вищої освіти, механізмів та цільових програм реалізації їх концептів позбавляє ЗВО векторів та орієнтирів розвитку системи (Закон України «Про вищу освіту», попри всю його багатоплановість, залишив без відповіді низку важливих питань, що пояснюється характером документу – Закон і не повинен їх надавати). У 2014 році Стратегічною дорадчою групою (СДГ) «Освіта» при Міністерстві освіти і науки України розроблено Концепцію розвитку

освіти України на період 2015–2025 рр. [14]. Ця концепція мала слугувати підставою у розробці Дорожньої карти освітньої реформи. Проте дотепер обговорення Концепції не завершено.

Але значно більшими загрозами системі вищої освіти в Україні, які вже практично перетворилися на небезпеки, що поступово, але неухильно руйнують систему, є зменшення кількості абітурієнтів через демографічні тенденції, що тривають та загострюються, від'їзд абітурієнтів на навчання у зарубіжні ЗВО і, як наслідок, невідповідність масштабу наявної системи вищої освіти країни потребам суспільства та можливостям ресурсного забезпечення функціонування системи. Сама по собі кожна з цих загроз, а особливо їхній довгостроковий тренд є серйозною загрозою для вітчизняної системи вищої освіти, але їхня одночасна реалізація приносить від'ємний синергетичний ефект.

У 2018 році за випуском одинадцятих класів очікується пік демографічної кризи, нижче вже не буде (у 2001 році Україна пройшла мінімум народжуваності, після чого почала поступово, може, зовсім невеликими темпами, але все-таки відновлюватися) – близько 200 тисяч випускників. Це найменша кількість випускників шкіл за останні 70 років (десять років тому вона становила 350–400 тисяч) [15, 16].

Завдяки популярним навчальним програмам (Erasmus Mundus, Fulbright Program, Muskie і UGRAD) щороку за кордон виїжджає близько 20 тисяч молодих українців [17]. У 2015–2016 навчальному році українська молодь



Рис. 2. Головні загрози системі вищої освіти в Україні

навчалася переважно у Польщі, Словаччині, Франції та Чехії (щонайменше 68 000 українських громадян), зокрема у польських університетах – 30 041 український громадянин [18]. Роком раніше, у 2014-2015 навчальному році, в студіях іноземних університетів навчалися 59 648 осіб [19]. Динаміка студентів на навчання у зарубіжних вишах протягом 2009-2015 рр. склала 129% [19].

На початку травня 2016 року Європейський парламент прийняв нову директиву, яка зробила країни ЄС більше привабливими для іноземних студентів з третіх країн. Зокрема, всі члени ЄС (окрім Данії, Ірландії та Великобританії) протягом наступних двох років дозволили іноземним студентам, які завершили їхні університети, перебувати у країні з метою пошуку роботи або ж самозайнятості протягом щонайменше 9 місяців після випуску [20]. Лише американські та канадські академічні програми передбачають обов'язкове повернення після закінчення навчання в університетах до України [17]. За даними Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК), до 2025 року здобувати закордонну освіту будуть близько 8 мільйонів молодих українців [21].

За виразної наявності цих загроз, що майже на очах перетворюються на небезпеку, система вищої освіти, здавалося б, якщо вона є державною інституцією і перебуває під патронатом держави, могла б розраховувати на державну підтримку у різноманітних формах, але цього поки ще не відбулося. Навіть керівні настанови органів управління системою вищої освіти цих небезпек не враховують.

Вкрай низька кількість випускників середньої школи разом із від'їздом молоді на навчання за кордон послугували певною підставою формування загрози системі вищої освіти в Україні, яка має системний і навіть фундаментальний характер – невідповідність кількості ЗВО потребам суспільства та економіки й можливостям ресурсного забезпечення функціонування системи.

Найвищою кількістю студентів, що навчалися у ЗВО III-IV рівнів акредитації була у 2007–2008 навчальному році – 2 372,0 тис. осіб, найменшою – у 2017–2018 навчальному році (1 330 тис. осіб), тобто зменшення становить 44%. Стосовно ЗВО динаміка інша: найвищою кількістю ЗВО III-IV рівнів акредитації була у 2008–2009 навчальному році – 353. У 2017–2018 навчальному році кількість ЗВО III-IV рівнів акредитації становить 289. Відповідно, кількість ЗВО порівняно з 2008–2009 навчальним роком становить 18,1% (розрахунок проведено за даними [22]). Зрозуміло, чому конкуренцію між ЗВО в Україні не можна вва-

жати справжньою та такою, що лише шкодить діяльності ЗВО.

Таким чином, погляд на безпеку системи вищої освіти в Україні вирішальною мірою залежить від її позиціонування – зі суто економічної або зі суспільної позиції. Але очевидно, що позиціонування вищої освіти в Україні навряд чи можливе за однією позицією. Все набагато складніше: безпеку системи вищої освіти потрібно розглядати з деякої змішаної позиції, яка зумовлена тісним зв'язком соціальних і суспільних відносин у системі національної вищої освіти з економічними відносинами. З такої змішаної позиції безпека системи вищої освіти має забезпечуватися і за рахунок зусиль та підтримки держави (причому, йдеться не лише про фінансову підтримку, у низці випадків підтримка інституційного характеру важливіша), і завдяки постійній безпекозабезпечувальній діяльності самих ЗВО.

## Висновки

Система вищої освіти, як і будь-яка соціально-економічна система спроможна виконувати своє призначення та результативно функціонувати за наявності низки умов, однією з важливих серед яких сьогодні є перебування системи у стані безпеки (звичайно ж, відносно, адже абсолютної безпеки не існує).

З позицій захисного підходу загрози системі вищої освіти, якщо їм не протидіяти, перетворюються на небезпеки, які, якщо реалізуються, завдають системі такої шкоди, яку в низці випадків не можна компенсувати або для цього потрібно багато часу, зусиль і ресурсів.

Основний елемент системи вищої освіти України сьогодні має змішаний статус – начебто суспільна інституція і начебто економічна корпорація. Невизначеність статусу вітчизняних ЗВО разом із відсутністю програмно задекларованих державою орієнтирів та векторів розвитку системи вищої освіти, певка усунутість держави від загроз системі вищої освіти та її вичікувальна позиція значно послаблюють можливості ЗВО реагувати на численні загрози їхній діяльності (у статті зазначено лише типові загрози). По суті, вітчизняні ЗВО змушені приймати загрози, що реалізуються (реактивна політика у безпекозабезпечувальній діяльності), а вже потім якимось чином усувати наслідки їх реалізації. Коли ЗВО зайняті моніторингом загроз, спостереженням за їхньою реалізацією та усуненням її наслідків, то про якість освіти не йдеться.

Деякі міркування, викладені у статті, дають підставу стверджувати, що система вищої освіти в Україні знаходиться у небезпеці. Звичайно, до непоправних наслідків ще не дійшло, але про деякі серйозні втрати вже час казати голосно.

**Список використаних джерел**

1. Боголиб Т. М. Университет как экономическая корпорация (опыт США). *Вісник економічної науки України*. 2010. № 2. С. 13–17.
2. Коврегін В. В. Механізми забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 1. С. 125–128.
3. Бреус С. В. Проблеми та перспективи забезпечення економічної безпеки вітчизняних вищих навчальних закладів. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 144–149.
4. Тюленев Г. Д. Природа діяльності вищого навчального закладу як економічного агента. *Часопис економічних реформ*. 2012. № 3 (7). С. 61–66.
5. Тюленев Г. Д. Економічна безпека в системі вищої освіти України: дис. ... канд. екон. наук: 21.04.01. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2013. 216 с.
6. Снігир Л. П. Концептуальні засади організації економічної безпеки освітнього закладу в сучасних умовах. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 41. С. 135–140.
7. Соснін О. В. Про вимір системи вищої технічної освіти в координатах проблем національної безпеки. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2016. № 66. С. 123–134.
8. Швець Д. Є. Система вищої освіти в Україні: інституційна будова системи управління та напрями її реформування. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2012. № 1. С. 30–33.
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
10. Каримов А. Р. Контекстуализм, скептицизм, прагматика. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. *Вопросы теории и практики*. 2013. № 6 (32). Ч. 2. С. 71–76.
11. Unger P. *Philosophical Relativity*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984. 143 p.
12. Козаченко Г. В., Тюленев Г. Д. Позиціонування вищого навчального закладу в експлейнарному базисі його економічної безпеки. Теоретичні та прикладні питання економіки. *Зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 24. К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. С. 108–113.
13. Самохін І., Онищенко Н. Рух абітурієнтів між областями. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/mihratsiia-abituriientiv-ukrainu>
14. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. Проект (Розроблена Стратегічною дорадчою групою при Міністерстві освіти і науки України. URL: [http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt\\_koncepc.pdf](http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf)
15. Демографічна криза: у 2018 році в Україні буде лише 200 тисяч абітурієнтів. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/demografichna-kriza-u-2018-roci-v-ukrayini-bude-li/>
16. Які новації чекають у 2018 році на абітурієнтів? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28951105.html>
17. Черба В. М., Тоболь Г. Д., Мушкаторова Д. В. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 12. С. 68–72.
18. Українські студенти за кордоном: соціологічний огляд. URL: <http://alter-idea.info/ukrayins-ki-studenti-za-kordonom-sotsiologichnij-oglyad/>
19. Офіційний сайт Аналітичного центру CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/>
20. European Parliament News New rules to attract non# EU students, researchers and interns to the EU-2016. URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news#room/20160504IPR25749/new-rules-to-attract-non-eu-students-researchers-and-interns-to-the-eu>
21. Міграційні тенденції української молоді в контексті мобільностей сучасного світу: матер. міжінституційного наукового семінару 21 березня 2018 р. у Міжнародному інституті освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка». URL: <http://miok.lviv.ua/?p=14101>
22. Вищі навчальні заклади. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv\\_rik/osv\\_u/vuz\\_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html)

**References**

1. Bogolub T. M. (2010) Universitet kak ekonomicheskaya korporaciya (opyt SSHA). *Visnyk ekonomicheskoty nauki Ukraini (Herald of economical science in Ukraine)*, 2, 13–17 [in Russ.]
2. Kovregin V. V. (2016) Mekhanizmi zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeki vischih navchal'nikh zakladiv. *Teoriya ta praktika derzhavnogo upravlinnia (Theory and practice of State governance)*, 1, 125–128 [in Ukr.]
3. Breus S. V. (2015) Problemi ta perspektivy zabezpechennia ekonomichnoyi bezpeki vitchiznyanykh vischikh navchalnikh zakladiv. *Aktualni problemy ekonomiki (Topical problems of economy)*, 8, 144–149 [in Ukr.]
4. Tyulenev G. D. (2012) Priroda dial'nosti vischogo navchal'nogo zakladu yak ekonomichnogo agenta. *Chasopis ekonomichnikh reform (Annals of economical reforms)*, 3(7), 61–66 [in Ukr.]
5. Tyulenev G. D. (2013) *Economicchna bezpeka v sistemі vischoi osvity Ukraini (doctoral thesis)*. Poltava Yuri Kondratyuk National technical university, Poltava [in Ukr.]

6. Snigir L. P. (2016) Contseptualni zasady organizatsii ekonomichnoi bezpeki osvity u zakhodniyakh krajinakh. *Vcheni zapiski universitetu Krok (scientific bulletin of Krok University)*, 41, 135–140 [in Ukr.]
7. Sosnin O. V. (2016) Pro vimir sistemi vischoi tekhnichnoi osvity v koordinatakh problem natsional'noi bezpeki. *Gumanitarniy visnik ZDIA (Humanitarian Herald of ZDIA)*, 66, 123–134 [in Ukr.]
8. Shvets' D. E. (2012) Sistema vischoi osvity v Ukraini: institutsiyna budova sistemi upravlinnia ta napryamy ii reformuvannia. *Rynok pratsi ta zaynatist naseleння (Market of labor and involvement of human resources)*, 1, 30–33 [in Ukr.]
9. Pro vischu osvitu: Zakon Ukraini vid 01.07.2014 №1556-VII (iz zminami ta dopovnennyamy). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
10. Karimov A. R. (2013) Contextualism, skeptitsizm, pragmatika. *Istoricheskiye, filosofskiyе, politicheskiyе i yuridicheskiyе nauki, kulturologiya i iskusstvovedeniye. Voprosy teorii i praktiki (Historical, philosophical, political and legal sciences, culture studies and art studies)*, 6 (32), 2, 71–76 [in Russ.]
11. Unger P. (1984) *Philosophical Relativity*. Minneapolis. University of Minnesota Press, 143 p.
12. Kozachenko G. V. and Tyulenev G. D. (2011) Positsionuvannya vischogo navchal'nogo zakladu v ekspleynarnomu bazysi yogo ekonomichnoi bezpeki. *Teoretichni ta prikladni pytannya ekonomiki. Zb. nauk. prats' Kyivskogo natsionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka (Theoretical and applied issues of economy. Collection of scientific works of Taras Shevchenko Kyiv National university)*, 24, 108–113. [in Ukr.]
13. Samokhin I. and Onyshenko N. (2017) Rukh abiturientiv mizh oblastyami. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/mihratsiia-abituriientiv-ukrainy> [in Ukr.]
14. Contseptsiya rozvittu osvity Ukraini na period 2015–2025 (2015). Proekt. URL: [http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt\\_koncepc.pdf](http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf) [in Ukr.]
15. Demografichna kryza: u 2018 rotsi v Ukraini byde lyshe 200 tysyach abiturientiv (2018). URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/demografichna-kryza-u-2018-roci-v-ukrayini-bude-li/> [in Ukr.]
16. Yaki novatsii chekayut' u 2018 rotsi na abiturientiv? (2018). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28951105.html> [in Ukr.]
17. Cherba V. M., Tobol G. D. and Mushkatyorova D. V. (2017) Prichini osvitnikh migratsiy ukrainskikh studentiv za kordon. *Investicii: praktika ta dosvid (Investments: practice and experience)*, 12, 68–72 [in Ukr.]
18. Ukrainski studenty za kordonom: sotsiologichnij oglyad. (2016). URL: <http://alter-idea.info/ukrayins-ki-studenti-za-kordonom-sotsiologichnij-oglyad/> [in Ukr.]
19. Ofitsiyniy sait Analitychnoho tsentru CEDOS (Official site of the Analytical Center CEDOS). URL: <https://cedos.org.ua/>
20. European Parliament News New rules to attract non-EU students, researchers and interns to the EU-2016. URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news#room/20160504IPR25749/new-rules-to-attract-non-eu-students-researchers-and-interns-to-the-eu>
21. Migratsiyni tendentsii ukrainskoyi molodi v konteksti mobilnostey suchasnogo svitu: materialy mizhinstytutsiynogo naukovogo seminaru 21 bereznia 2018 (2018). URL: <http://miok.lviv.ua/?p=14101> [in Ukr.]
22. Vyshchi navchalni zaklady (2017). URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv\\_rik/osv\\_u/vuz\\_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html)